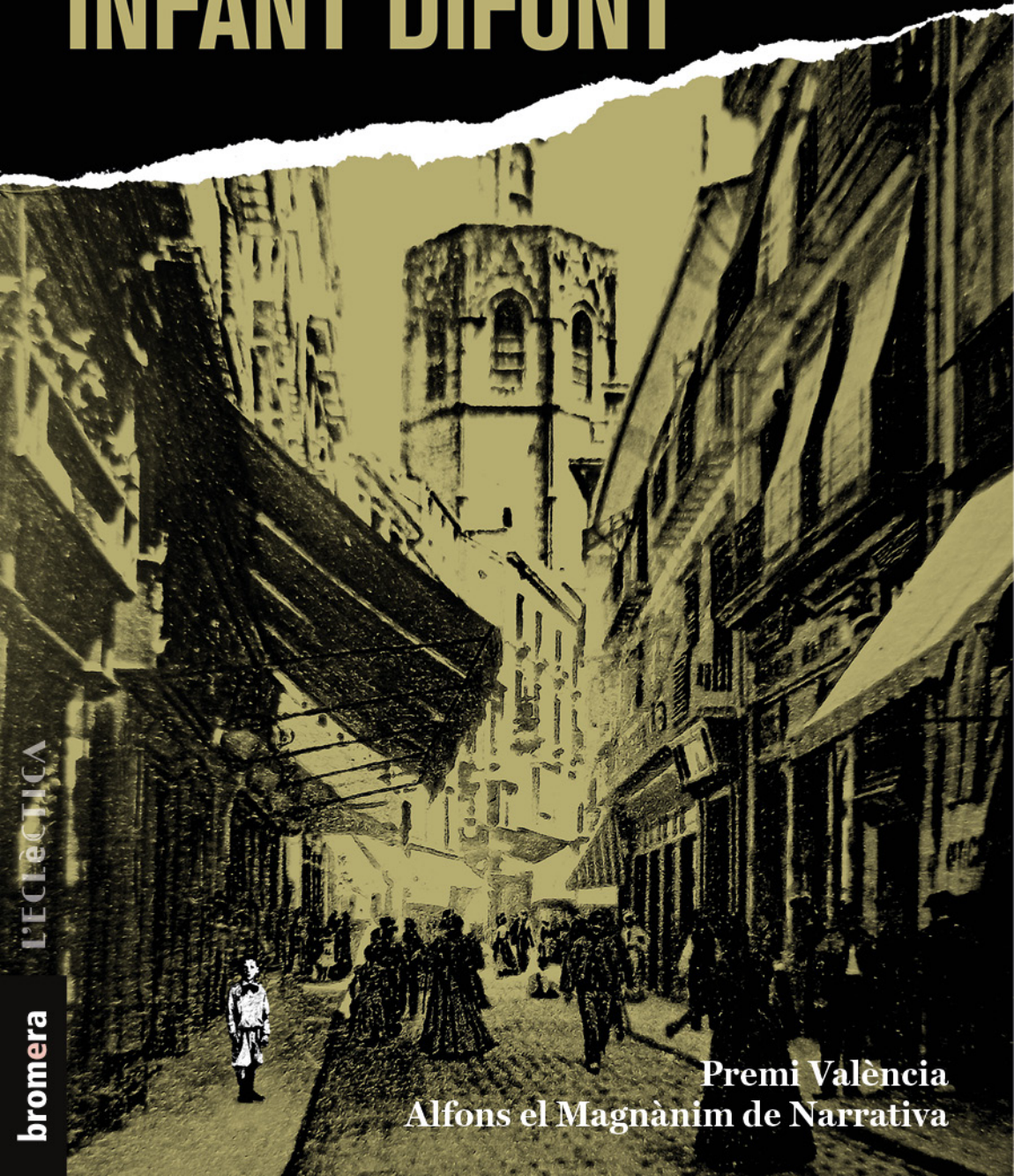


Vicent Enric Belda

PAVANA PER A UN INFANT DIFUNT



L'ECLECTICA

bromera

Premi València
Alfons el Magnànim de Narrativa

ELS VIUS I ELS DIFUNTS

Caterina havia eixit de l'habitació de la donzella i havia tancat suaument la porta. Tot era fosc encara. Els seus dits temptaren cecs els dibuixos de la cretona de les parets i les formes sinuoses dels mobles del llarg corredor. Una brisa suau, espolsada a penes amb les primeres partícules de l'alba, animava els subtils cortinatges d'un alt finestral. La incipient primavera inflava les veles de seda del balcó amb una tènue aroma oriental de tarongina i de fems fecunds de l'horta. Un cavall bretó passava somnàmbul pel carrer del Mar. Cruixia l'estructura de fusta del carruatge carregat de cistelles de canya amb xirivies, cards, naps, raves i napolols tendríssims, camí del mercat. Els cascos compassats de la bèstia repicaven metòdics sobre les llambordes humides, com el tic-tac d'un rellotge, enmig de la ciutat encara adormida.

En girar al final del corredor, descalça i sigil·losa com una gata, de camí a la seua cambra, Caterina va veure entreoberta la porta de l'alcova de son pare, Eduard Ferragut Cortell, rendista rural, antic consignatari navilier de Josep Aguirre Matiol al port occità de Seta, pintor romàntic de paisatges i, darrerament, fotògraf aficionat; cronista ocasional, per pur avorriment, al diari *Las Provincias*, per insistència del seu vell amic, Teodor Llorente i Olivares, director del periòdic i encara diputat provincial.

Hi havia llum a dins de l'estança. Caterina s'hi va atansar.

—Em pensava que dormies, papà —havia dit un poc amprada, traient primer el cap per la porta i acostant-se després a un aplic de la còmoda de caoba, on parpellejava el filament incandescent d'una bombeta elèctrica—. És de nit encara.

–És quasi de dia ja... –va objectar el pare sense mirar-la, mentre es botonava el coll emmidonat de la camisa blanca.

Caterina badallà peresosament. Després, tot fregant-se els ulls i fent magarrufes de xiqueta malcriada, es va avançar, li va fer un bes a la galta i li va acaronar la barbata tan ben retallada. Els cabells rossos de Caterina, de reflexos rogencs, queien en rínxols desfets, com espirals ingràvides sobre el seu pit jove, blanc, mig nu, voluptuós i turgent com la molla d'un pa acabat de coure. Tot el seu cos desprenia encara l'abusada aroma d'un llit compartit.

–M'ha eixit un treball imprevist –va explicar l'home després d'escurar-se la gola, tot refent-se del seu atabalament. Va seure en la butaca de la devastada alcova de matrimoni i va començar a cordar-se els botins.

Caterina s'afanyà a arregar de terra la camisa de dormir de son pare, abandonada sobre el munt caòtic que formaven, sobre l'estora persa, els llençols blancs de fil i el cobertor de ras color aiguamarina. La va deixar plegada sobre el coixí, després va seure en l'extrem del llit i va recolzar el cap contra una de les columnes del dossier.

–Ha aparegut el cadàver d'un xiquet –va reprendre el relat Eduard Ferragut després d'un altre silenci–. M'ha avisat el porter. El guàrdia nocturn li ha contat que un carabiner ha trobat a poqueta nit un cos en un canyar, a la vora d'una séquia, pel camí del Saler. Diu que es tracta d'un femateret, un d'aquells xiquets morts de gana que venen descalços des dels poblats, arreglant cabassets de fems de les cavalleries per les carreteres. El tenen al depòsit de cadàvers del Cementeri General, a l'espera que hi vaja sa mare viuda hui de bon matí per a donar-li sepultura.

–Pobre angelet; que el Nostre Senyor el tinga al seu costat! –va sospirar càndidament la jove, repetint de manera mecànica aquelles buides fórmules pietoses que escoltava a l'església cada diumenge.

–Amén, filla meua! –va sospirar el pare mentre es passava un drap per la puntera del botí negre per llevar-se un petit pegat de

fang—. Com que el porter sap que ara col·labore de tant en tant amb *Las Provincias*, es pensa que faig de periodista i ha cregut que la notícia potser em podria interessar. En qualsevol cas, ja m'he dessonillat. He pensat, no obstant això, que podria escriure una nota breu per al periòdic. Potser també trauré alguna fotografia artística, una fotografia *post mortem*, és clar. Caminaré un poc; una mica d'estrici, d'activitat física, de deport i d'aire pur, no m'anirà gens malament.

—Ja t'has desdijunat, papà? Vols que desperte les criades; o la meua donzella? Vols que li diga a Elvira que et prepare alguna cosa?

—No, no cal que la molestes; la pobra deu estar molt cansada —va respondre amb evident ironia Ferragut—. He menjat una llesca de pa i m'he recalfat una mica de malta que quedava en un perol. Prendré un café en qualsevol lloc; potser tornaré a casa de seguida.

—Per tant, si no vols res; bona nit, papà! —va acomiadar-se de manera maliciosa la jove, abans de marxar cap a la seua alcova, arreplegant-se amb les mans les blondes del ròssec del camisó.

—Bon dia, filla meua!

Eduard Ferragut es va alçar de la butaca i es va dirigir al lavabo interior per acabar d'endreçar-se davant de l'espill. Es va pentinar els cabells canosos del bigot i de la barbeta; fins i tot es va passar un raspallet per les celles, on alguns pèls llargs s'entestaven a dibuixar uns arabescos senils i discordants. Llavors va ser que, davant d'ell, darrere del mirall, va descobrir la seua imatge observant-lo atentament, com si el seu reflex estiguera inspeccionant-lo des d'una realitat paral·lela, com si no s'acabara de reconèixer, després de cinquanta-sis anys de difícil convivència amb ell mateix. Els seus ulls marrons, cada vegada més esfondrats i ombrívols sota la línia recta de les celles, van corrujar-se en una expressió interrogant, que va accentuar-li les potes de gall, que també va remarcar-li les arrugues del front i que van dilatar de manera penosa les bosses incipients sota els seus ulls de mirada cada vegada més esmorteïda, més imprecisa i aquosa.

Així, buscant-se en aquell rostre de vell, que ja era el seu, va rentar-se la boca tot fent passar bocins d'aigua freda amb col·lutori de menta entre els portells deixats pels dos queixals que li havien caigut en poc de temps.

«Les converses més amenes poden fer-se insostenibles per la mala olor de boca!», va recordar amb autèntic espant un anunci publicitari del periòdic llegit ahir mateix. Per sort, ell encara conservava completes les dents de davant i no li importava mostrar-les de manera simpàtica, sota els pèls del bigot, si l'ocasió ho requeria.

En acabar d'eixugar-se les mans, tornà a centrar l'atenció en la pròpia mirada, en aquell marró sense llustre, com de vernís antic, de l'iris; en les pupil·les que, com obturadors fotogràfics, es contreïen nervioses davant de la luminescent bombeta elèctrica. En un moment donat, observant abstret el seu rostre, va recordar, oh fantasmal, al fons de l'altra realitat de gel del mirall, la imatge de la seua esposa Adèle, demacrada horriblement per la malaltia fulminant que la va dur a la tomba en a penes quaranta-huit hores. Tot plegat, la visió il·lusòria de la seua vida passada, la qual, en aquells moments ja llunyans, considerava tan segura, tan definitiva i tan certa, i que havia sigut esborrada sense pietat per la capriciosa mà de la fatalitat, a causa de la terrible passa de còlera asiàtic de 1885, feia just setze anys.

També va imaginar i reviure sense voler, entre les boires dels seus records més dolorosos, la visió dels dos fardells fets amb llençols blancs, depositats a la vorera del carrer del Mar en meitat de la nit; un de gran, amb el cadàver de la seua esposa Adèle, de vint-i-sis anys, i un de més menut i terriblement patètic, que contenia el cos difunt de la seua filleta Caterina, morta amb només cinc anys. El seu món sencer, la seua vida completa arruïnada per aquella nefasta epidèmia de misèria, més pròpia de gent pobra que no d'ells.

Enmig de la nit havia arribat el carro dels morts, carregat amb els cadàvers amuntegats de quasi una dotzena d'infectats. El funest carreter Caront i el seu ajudant desmemoriat Leteu acudiren pres-

tos a la cita, vestits amb aparatosos guants de pell, amb els rostres coberts fins als ulls per uns tapaboques de roder, sota uns barrets negres d'ala ampla. Aquells dos bròfecs missatgers de l'avern havien carregat sense miraments aquells dos tresors seus sobre un jaç de cadàvers, i havien marxat des del carrer del Mar cap al Cementeri General, per la ronda exterior de l'antiga muralla, amb un fanalet davant, que anunciava el seu pas apocalíptic, tot fent dringar de tant en tant una campaneta trista.

«Silenci i oració, diu la campana que, com planyent-se, dobla per los morts...», sil·labejà, com si foren gotes d'aigua en uns llavis ressecs, aquells dos versos del seu amic ja difunt Rafael Ferrer Bigné.

Una fossa comuna en un erm del cementeri, oberta com un úter ignominiós i pútrid en el fang fecund. Ventositats de cossos descompostos, aixafats com manxes d'una farga pel pes d'altres cossos descompostos. Desconcert i silenci. Desconhort.

Eduard Ferragut va eixir del lavabo i va buscar les seues eines de treball. Al seu despatx en tenebres, al costat d'un cavallet amb una pintura inacabada, hi havia la moderna màquina fotogràfica de la casa Thornton Pickard que li havien enviat des de Manchester. Va buscar una motxilla de cuir dur, que solia usar per a aquell menester, i hi guardà un quadern de notes, la màquina fotogràfica, la caixa amb les plaques fotosensibles de vidre, el trípod plegable, el flaix i l'envàs de les pólvores de magnesi.

Abans d'eixir s'havia vestit el seu còmode gavany de *tweed*, i s'havia carregat la motxilla a l'esquena. Quan va tancar la porta de sa casa, al primer pis, a penes es percebia encara una mica de la llum crepuscular del nou dia, que descendia espessa i grisa des de la clara boia. Va baixar, agafant-se de la barana de fusta, els dos trams d'escalons de marbre blanc, mentre amb l'altra mà sostenia el bastó i el barret fort. El porter de l'edifici esperava ja a la vorera del carrer amb la porta oberta, palplantat, oscil·lant rígid i nerviós sobre els seus peus petits, embotits en unes espadenyas de lona blanques, que li marcaven els artells nuos dels dits.

–Encara li he d'agrair la informació, don Eduard, al guàrdia nocturn –va dir-li el porter, com si seguira encara la conversa que havien iniciat feia més d'una hora.

Ferragut es ficà la mà en una butxaca interna de l'armilla i hi va traure un real i quatre monedes de cinc cèntims.

–Quaranta-cinc cèntims –va comptar don Eduard–; un real per al sereno i els quatre gallets per a vosté; o a l'inrevés, com vosté veja, Elies.

El porter recomptà decebut el seu miserable tresor.

–Moltes gràcies, don Eduard. Molt amable! –mormolà mecànicament el porter, fregant-se les mans i oscil·lant de nou sobre els peus petits–. Pobra criatura! I quantes coses que ens tocarà vore encara, en este nou segle que comencem!

L'amo li va donar la raó amb un gest. I així, d'improvís, mentre Ferragut s'acomiadava del porter, mirava l'hora en el seu rellotge de butxaca, s'ajustava al front el barret fort i alçava la mirada per decidir la direcció que hi prendria, s'havia fet completament de dia. En un instant s'havia esvaït del tot la llum esfumada dels fanals de gas. Els ràfecs dels terrats es dibuixaren tan precisos com caòtics contra el cel clar, entelat de núvols. Arribaren com augmentats per l'atmosfera humida i fresca els xiulets dels primers trens de viatgers que eixien de l'estació del Nord. Els campanars del centre, amb veus discordants, marcaven el darrer quart per apressar els feligresos a missa primera. A aquella hora, fileres de treballadors amb la son enganxada encara als ulls, es dirigien per la vorera del carrer del Mar cap a les seues ocupacions diàries.

Eduard Ferragut va prendre aquella mateixa direcció, entre el riu de persones que inundava la ciutat des de totes les alqueries i llogarets de l'horta, omplint des de les primeres hores de l'alba els comerços, els tallers, les fàbriques i també les cuines de les cases burgeses. Sense pretendre-ho, anava just darrere de dues xiquetes primes i desgarrades, vestides amb faldons buits de percala i toca de llana, que enraonaven amb certesa naïf sobre el miracle euca-

rístic dels peixets d'Alboraia, si n'eren dos o tres, de peixets. Passat el carrer dels Campaners i després la plaça de la Reina, Ferragut va desviar-se cap al carrer de Sant Vicent Màrtir, i arribà en pocs minuts davant de la porta lateral de l'església de Sant Agustí, on tenien parada els tramvies i alguns carruatges de punt.

Ja eren les set del matí de la nova hora, la de Greenwich, quan se n'havia pujat a una tartana llogada. A un senyal del tartaner, el cavall va fer una lleu estrebada i les altes rodes del carro començaren a rodar sobre les llambordes tot fent cruixir vivament la fusta dels eixos.

La tartana havia de recórrer el carrer de Sant Vicent, fins a arribar al camí real de Picassent, per fer cap al Cementeri General. Una vegada creuat el carrer de Xàtiva, ja als afores de la ciutat, al so de l'esquella de la tartana es va apartar a la vorera del camí una vaca frisona d'amples anques, conduïda per una jove lletera, que tornava ja cap a casa, després d'acabar el seu treball. Als marges humits dels camins, algunes dones arplegaven herbes mengívoles per acompanyar l'escàs arròs dels seus perols: llicsons, conillets, ortigues, malves tendres, herba dolça, cama-roges..., que anaven acumulant en els davantals doblegats a manera de sac. Durant els vint minuts del viatge entre rengleres de moreres encara nues, València deixava de ser ciutat i esdevenia un paratge bucòlic, perfectament rural de camps adeliats, delimitats per tanques de canya; les blanques alqueries i les barraques, amb les altes palmeres com estandards, apareixien disperses entre la boirina lluent i inconsistent del matí.

La tartana va aturar-se finalment a la porta del cementeri. Just en aquell moment, ajudada pel seu cotxer, baixava d'una berlina una dona endolada, amb el rostre cobert per un vel, a la qual acompanyava una jove minyona, encarregada de portar a les mans un esplèndid ram de roses blanques d'hivernacle.

Seguint amb discreció les dues dones, en arribar a les portes de ferro del cementeri, Ferragut va preguntar al vigilant pel dipòsit de cadàvers i deixà caure el nom de l'inspector segon de vigilància

Carles Verdú, amb la seguretat que esmentar aquell nom li deixaria via lliure per fer el seu treball.

–He de fer-li un retrat al xiquet que van trobar anit –va justificar-se.

Sense cap impediment, el mateix guàrdia el va conduir, girant a la dreta i seguint la galeria coberta, fins a una construcció regular, adossada al mur exterior, poc més gran que algun dels panteons de la zona monumental. No molt lluny, seguint un mur de nínxols en direcció oest, la senyora que hi havia arribat amb la minyona es llevava el vel i es trencava en un plor profund i commovedor davant d'una làpida nova del tercer nivell. Ferragut va adonar-se que es tractava, com ja havia imaginat, de la germana del comte de Nieulant, donya Conxa, esposa del tinent de cavalleria don Jordi Corbí. En a penes uns dies de diferència, víctimes del xarampió, la família Corbí Nieulant havia perdut tres dels seus cinc fillets; primer Ferran, de cinc anys, el passat 25 de febrer, i una setmana després, durant la mateixa nit, morí Maria Lluïsa, de sis anys; i minuts més tard, el petit Jordi, que a penes havia conegut dos Nadals.

–Pobra gent –balbucejà el fotògraf–. Quins dies més horribles han hagut de passar!

–Com diu, senyor? –va dubtar el guàrdia del cementeri en sentir-lo rondinar en veu baixa–. M'ha paregut que...

–No res –s'excusà Ferragut amb un gest.

–Bé, senyor, és ací mateix.

Finalment, el guàrdia va introduir una clau en l'alta porta de la sala mortuòria i empentà. Les frontisses van deixar anar una llarga estridència metàl·lica. El vigilant el feu passar. Després, amb un misto, va encendre la flama de dos quinqués de querosé i va anar-se'n ràpidament.

–Quina mala bèstia pot fer una cosa com esta a un xiquet! –mormolà el guàrdia abans de marxar, mentre s'ajustava la gorra de plat sobre la calba redona.

El dipòsit de cadàvers, del mateix estil racional de l'entrada, disposava d'una sola sala regular, amb sostres alts i inclinats. Els alts sòcols de les parets interiors eren xapats de manises blanques. En un racó hi havia una pica de marbre i al costat una mena de llitera de fusta amb quatre mànecs per tragar els cadàvers. Només hi havia una finestra, redona, molt elevada, protegida per una tela metàl·lica. Recolzada en l'ampit d'aquella finestra, una merla assajava harmonioses gàrgares primaverals.

Dins de la sala, per damunt de l'olor de petroli de les làmpades, es podia percebre una intensa pudor com d'aigua reclosa; una confusió de fetors de llim corromput i de tarquim. Havia plogut intermitentment els dies anteriors. Despús-ahir, dia dènou, festa de Sant Josep, els núvols i les pluges s'havien enretirat a penes unes hores per no deslluir en excés el dia gran de la ciutat.

A poc a poc, els narius d'Eduard Ferragut van començar a acostumar-se a la sentor de la cambra, i la vista es va adaptar a l'escassa llum. En un primer moment es passejà per l'estança, realitzant amb certa sorpresa una primera observació d'aquell petit cadàver humit, depositat sobre el banc de marbre. Als peus del banc hi havia una mena de cortina també humida i bruta, probablement emprada per transportar el cos. Després va seure en una banqueteta, al costat d'una lleugera taula escriptori, i recolzà el cap sobre la mà dreta, impressionat per la imatge que tenia just davant. Finalment, es va incorporar i es va aproximar al banc.

El cos del xiquet, de no més de set anys, tenia els ulls tancats; semblava que dormia plàcidament i resultava, a pesar de les circumstàncies, desconcertantment bell. Tenia els cabells ben tallats, clars, quasi rossos. Sobre l'orella dreta es veia un pilotet de brutícia imprecisa: un manyoc de pèls i de sang quallada. Igualment, darrere del cap, es podia percebre una zona llardosa i obscura, que indicava l'existència d'una altra ferida. El cap semblava quasi separat del tronc per una secció profunda, oberta enmig del coll tan delicat.

Malgrat tot, el front, les parpelles tancades i el seu nas minúscul pareixien colrats de sol i de vida encara. El rostre, les manetes entrecreuades sobre el ventre i tots els seus membres eren gràcils i ben formats. Portava roba nova, humida, però no massa bruta: una brusa de cotó blava amb ratlles negres i coll mariner, un jupetí de teixit de llana també blau obscur i uns pantalons llargs de color fosc. Les botetes de cuir marró eren quasi noves. Al coll, entre l'armilla i la camisa, a sota de la ferida sangonosa, duia penjant un cordó de goma elàstica amb una petita medalla de plata amb la imatge de la Mare de Déu dels Desemparats. Just al costat del cadàver hi havia oberta una cartera de xiquet amb corretja per poder-la dur penjada. A dins hi havia una trompa per fer-la rodar i un cordell roig.

Eduard Ferragut es va decidir finalment a muntar el cavallet i a preparar la màquina fotogràfica. Primer va realitzar una exposició llarga del cos complet, quasi de costat, aprofitant la llum lateral que entrava des de la porta. Després, per aconseguir un retrat del rostre, va haver d'alçar el tors de l'albat i recolzar-li el cap amb l'ajuda de la motxilla rígida, que havia situat sota el cap.

Tanmateix, abans de muntar el flaix, ja que no podia aventurar-se a una altra exposició poc definida, va sentir la necessitat de saber de quin color eren els ulls d'aquell xiquet i es va atansar a la taula. Amb els dits de les dues mans va poder obrir-li una parpella i va descobrir que eren d'un blau molt clar, quasi grisos; apagats. Després la parpella va relliscar sola sobre el glòbul ocular inert, com si el xiquet novament s'adormira. Va ser aleshores que l'ombra d'algú a la porta va enfosquir la dependència. Ferragut es va girar i es va adonar que hi havia un home observant-lo, el qual, però, va desaparèixer ràpidament en ser descobert. El fotògraf va anar cap a la porta. Un individu jove, flac, desgarbat però ben vestit, corria pel camí de terra cap al carrer. El fugitiu es va girar un instant. Ferragut a penes havia pogut fixar-se en el seu gavany d'estil mariner, en la cara lívida, en la barba rogenca molt poc poblada.

—Eh, vosté! Eh!

Com a resposta als seus crits, va aparéixer el guàrdia del cementeri a la porta de la garita.

–L’ha vist? –li va preguntar Eduard Ferragut des de lluny, fent crits i alçant ostensiblement braços.

–A qui? –va respondre el guàrdia de la mateixa manera.

–Al xicon de la jaca blava!

–Sí.

–Qui és?

–Un ciclista, però no el conec –va concloure el guàrdia amb cara d’idiota, tot arrunsant el muscles.

Ferragut va tornar una mica neguitós a dins de l’estança. Va seure a la banqueta. Va ser llavors que va decidir fer una fotografia a l’infant amb els ulls oberts.

Novament s’hi va atansar al cadàver. Després eixí fora i tornà amb dues branquiues de lledoner bastant flexibles ja, de poc menys d’una polsada de llargària. Va recolzar una part de cada branqueta sota cada llagrima i plegà cada parpella superior com una persiana, fins que els ulls van mostrar-se oberts, un poc oblics, davant de la càmera.

Va canviar la placa de vidre del negatiu. Va preparar la nova exposició a consciència, mirant la imatge invertida una vegada i una altra amb el cap cobert per la tela negra, a través de l’objectiu. Després, va carregar el flaix amb les pólvores de magnesi i, un, dos, tres, va prémer l’obturador ràpid i el fulminant de manera sincronitzada. Durant aquell instant de llum engegadora, l’habitable es va il·luminar al voltant del fotògraf i la voluta blavosa del fum del magnesi va ascendir irreal fins al sostre inclinat de la cambra. Amb la fognada de llum, el rostre com espantat d’aquell infant es va quedar enregistrat al vidre fotosensible i, també com en negatiu, a les pupil·les engegades de Ferragut.

El fotògraf va arreplegar les seues coses i va tornar a seure com hipnotitzat. Amb els ulls encara cremats per la llum del flaix i voltat per aquella sentor del magnesi i del clorat potàssic, la imaginació

de Ferragut es va poblar involuntàriament amb el record de la seua filleta Caterina, morta horriblement i ressuscitada quan només tenia cinc anys.

Perquè sí, era morta, sens dubte, com aquell infant que tenia just davant, la seua pobreta filleta Caterina. Ell mateix ho havia comprovat de manera cruel, sacsejant desesperat el seu lànguid cosset com de ninot de drap contra el coixí del llit. L'havien carregada morta amb sa mare morta en el carro dels morts. En un erm d'aquell mateix cementeri on es trobava ara Ferragut, els enterraments l'havien abandonada morta al costat d'altres cadàvers morts. Els operaris municipals l'havien llançada morta dins d'una fossa comuna en plena nit, sobre altres cadàvers difunts, sobre el cadàver difunt de la seua mare. Quan havien començat a abocar calç viva sobre el seu fràgil cos, un gemec llastimós havia aturat els operaris. Van traure aquell cosset com de joguet de la mortalla de llençols espolsats de calç viva. Van il·luminar amb la llum d'un quinqué el seu rostre pàl·lid, suat, que plorinyava amb els ulls tancats, com un indefens cadell de gat llançat a una escombrera. Era viva, la petita Caterina, com ressuscitada miraculosament entre els morts.

Encara nit fosca, els operaris l'havien deixada a les portes del pavelló de colèrics de l'Hospital General. L'infermer que l'havia atesa en el primer torn no sabia qui era aquella xiqueta que delirava consumida per la febre, arrancada a les tenebres de l'avern com un Llàtzer pàrvul. Quan va estar sanada completament, l'havien duta amb els orfes de la Misericòrdia. A penes parlava. Poques vegades la sentien dir res. De vegades mussitava absurdament una cançoneta: *An, pan, mes, pes, jour, flour, menche, penche, sato, pato, vèndre, cèndre, jòu, biòu, mècre, lèbre, mar, lard, lun, fum, tòu!*, en una llengua estranya que ningú no comprenia. Quan per fi Eduard Ferragut l'havia trobada davant de la porta de sa casa al carrer del Mar, com si fora un gos perdut, desmaià i esporuguit, havia passat ja un mes de terrible dol, de desolació, de paraules de condol; d'ultratjant resignació cristiana.